

УНИВЕРЗИТЕТ „ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ“ - ШТИП
ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ

ISSN 1857-7059

ГОДИШЕН ЗБОРНИК

2014

YEARBOOK

2014

ГОДИНА 5

VOLUME V

GOCE DELCEV UNIVERSITY - STIP
FACULTY OF PHILOLOGY

**УНИВЕРЗИТЕТ „ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ“ – ШТИП
ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ**

ISSN 1857-7059

**ГОДИШЕН ЗБОРНИК
2014
YEARBOOK
2014**

Посветен на доц. д-р Душко Алексовски

ГОДИНА 5

VOLUME V

**GOCE DELCEV UNIVERSITY – STIP
FACULTY OF PHILOLOGY**

**ГОДИШЕН ЗБОРНИК
ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ
YEARBOOK
FACULTY OF PHILOLOGY**

За издавачот

проф. д-р Јованка Денкова

Издавачки совет

проф. д-р Саша Митрев
проф. д-р Блажо Боев
проф. д-р Лилјана Колева-Гудева
проф. д-р Виолета Димова
проф. д-р Јованка Денкова
проф. д-р Билјана Ивановска
доц. д-р Нина Даскаловска
доц. д-р Махмуд Челик
доц. д-р Ранко Младеноски
м-р Ристо Костуранов

Редакциски одбор

проф. д-р Јованка Денкова
проф. д-р Виолета Димова
проф. д-р Луси Караниколова
проф. д-р Толе Белчев
проф. д-р Билјана Ивановска
доц. д-р Марија Кусевска
доц. д-р Нина Даскаловска
доц. д-р Марија Кукубајска
доц. д-р Драгана Кузмановска
виш лектор м-р Снежана Кирова
м-р Весна Коцева

Главен уредник

доц. д-р Марија Леонтиќ

Одговорен уредник

доц. д-р Светлана Јакимовска

Јазично уредување

Даница Гавриловска-Атанасовска
(македонски јазик)
лектор м-р Биљана Петковска
(англиски јазик)

Техничко уредување

Славе Димитров, Благој Михов

Редакција и администрација
Универзитет „Гоце Делчев“ - Штип
Филолошки факултет
ул. „Крсте Мисирков“ 10А
п. фах 201, 2000 Штип
Р. Македонија

Editorial board

Prof. Sasa Mitrev, Ph. D.
Prof. Blazo Boev, Ph. D.
Prof. Liljana Koleva Gudeva, Ph. D.
Prof. Violeta Dimova, Ph. D.
Ass. Prof. Jovanka Denkova, Ph. D.
Ass. Prof. Biljana Ivanovska, Ph. D.
Docent Nina Daskalovska, Ph.D.
Docent Mahmud Celik, Ph.D.
Docent Ranko Mladenoski, Ph.D.
Risto Kosturanov, M. A.

Editorial staff

Ass. Prof. Jovanka Denkova, Ph. D
Prof. Violeta Dimova, Ph. D.
Ass. Prof. Lusi Karanikolova, Ph. D.
Ass. Prof. Tole Belcev, Ph. D.
Ass. Prof. Biljana Ivanovska, Ph. D.
Docent Marija Kusevska, Ph.D.
Docent Nina Daskalovska, Ph.D.
Docent Marija Kukubajska, Ph.D.
Docent Dragana Kuzmanovska, Ph.D.
Senior Lecturer Snezana Kirova, M.A.
Vesna Koceva, M.A.

Managing editor

Docent Marija Leontik, Ph.D.

Editor in chief

Docent Svetlana Jakimovska, Ph.D.

Language editor

Danica Gavrilovska-Atanasovska
(Macedonian)
Lecturer Biljana Petkovska, M.A.
(English)

Technical editor

Slave Dimitrov, Blagoj Mihov

Address of editorial office
Goce Delcev University–Stip
Faculty of Philology
Krste Misirkov 10A
PO box 201, 2000 Stip
R. of Macedonia

СОДРЖИНА CONTENT

ЈАЗИК

Билјана Ивановска, Нина Даскаловска ПРЕГЛЕД НА ТРАДИЦИОНАЛНИТЕ МОДЕЛИ ЗА ПОВРАТНОСТА ВО МАКЕДОНСКИОТ И ВО ГЕРМАНСКИОТ ЈАЗИК Biljana Ivanovska, Nina Daskalovska A REVIEW OF THE TRADITIONAL REFLEXIVE MODELS IN MACEDONIAN AND GERMAN	9
Толе Белчев, Станка Коцева ЗБОРООБРАЗУВАЊЕ ВО СОВРЕМЕНИОТ МАКЕДОНСКИ ЈАЗИК Tole Belcev, Stanka Koceva WORD FORMATION IN MODERN MACEDONIAN LANGUAGE	19
Драгана Кузмановска, Снежана Кирова, Биљана Петковска АНАЛИЗА НА ФРАЗЕОЛОШКИТЕ ЕДИНИЦИ СО КОМПОНЕНТАТА „УСТА“ ВО ГЕРМАНСКИОТ И ВО АНГЛИСКИОТ ЈАЗИК Dragana Kuzmanovska, Snežana Kirova, Biljana Petkovska ANALYSIS OF PHRASEOLOGICAL UNITS WITH THE COMPONENT “MUND/MOUTH” IN GERMAN AND ENGLISH	33
Марија Кусевска МЕГУКУЛТУРНИ ИСТРАЖУВАЊА НА ГОВОРНИТЕ ЧИНОВИ Marija Kusevska CROSS-CULTURAL STUDIES OF SPEECH ACTS	43
Марија Леонтиќ СЕМАНТИКАТА НА ТУРСКИОТ СУФИКС -ли /-lİ/ (-li, -li, -lu, -lü) ВО ТУРСКИОТ И ВО МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК Marija Leontic THE SEMANTICS OF THE TURKISH SUFFIX -ли /-lİ/ (-li, -li, -lu, -lü) IN THE TURKISH AND IN THE MACEDONIAN LANGUAGE	53
Дејан Методијески, Костадин Голаков ИЗУЧУВАЊЕТО НА СТРАНСКИТЕ ЈАЗИЦИ НА ФАКУЛТЕТИТЕ ЗА ТУРИЗАМ ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА Dejan Metodijeski, Kostadin Golakov FOREIGN LANGUAGES STUDYING AT THE FACULTIES OF TOURISM IN THE REPUBLIC OF MACEDONIA	63
Марица Тасевска ФАКТОРИ ЗА ОПРЕДЕЛУВАЊЕ НА РОДОТ ВО ГЕРМАНСКИОТ ЈАЗИК Marica Tasevska FACTORS FOR DETERMINATION OF THE GENDER IN THE GERMAN LANGUAGE	73

КНИЖЕВНОСТ

- Јованка Денкова, Махмут Челик, Билјана Ивановска**
ТЕОРИСКО ПРОМИСЛУВАЊЕ НА ЕПИСТОЛАРНИОТ ЖАНР
Jovanka Denkova, Mahmut Celik, Biljana Ivanovska
THEORY RETRASING OF THE EPISTOLARY GENRE 87
- Махмут Челик, Јованка Денкова, Билјана Ивановска**
ПОЕТСКО-ПРОЗНОТО ТВОРЕШТВО ЗА ДЕЦА НА ФАХРИ КАЈА
Mahmut Celik, Jovanka Denkova, Biljana Ivanovska
FAHRI KAYA'S WORK IN POETIC AND PROSE CHILDREN'S LITERATURE .. 97
- Наталија Поп Зариева**
УЛОГАТА НА ИЗМАМАТА И МАСКИТЕ ВО *ХАМЛЕТ*
Natalija Pop Zarieva
THE ROLE OF DECEIT AND MASKS IN *HAMLET* 103
- Крсте Илиев**
ПРЕПОРОДОТ НА ВИТЕШТВОТО И ПОЈАВАТА НА
ЦЕНТЛИМЕНОТ ВО ВЕЛИКА БРИТАНИЈА
Krste Iliev
THE REVIVAL OF CHIVALRY AND THE EMERGENCE OF
THE GENTLEMAN IN GREAT BRITAIN 113
- Јане Јованов, Снежана Кирова**
„ПРЕКРАСЕН НОВ СВЕТ“ ПРЕГЛЕД И СОЦИО-ФИЛОСОФСКА АНАЛИЗА
Jane Jovanov, Snezana Kirova
“BRAVE NEW WORLD” REVIEW AND SOCIO-PHILOSOPHICAL ANALYSIS .. 117
- Марија Крстева**
АМЕРИКАНСКАТА ИДЕОЛОГИЈА ВО „ЗДРАВ РАЗУМ“ НА
ТОМАС ПЕИН
Marija Krsteva
AMERICAN IDEOLOGY SEEN THROUGH THOMAS PAINE'S
“COMMON SENSE” 127
- ПРЕВЕДУВАЊЕ И ТОЛКУВАЊЕ**
- Билјана Ивановска, Јованка Денкова, Махмут Челик**
МАКЕДОНСКИТЕ ПРЕВОДНИ ЕКВИВАЛЕНТИ НА ГЛАГОЛИТЕ ВО
ГЕРМАНСКИОТ ЈАЗИК ШТО ИСКАЖУВААТ ПСИХИЧКА СОСТОЈБА
Biljana Ivanovska, Jovanka Denkova, Mahmut Celik
ON THE MACEDONIAN COUNTERPARTS OF THE GERMAN
VERBS DENOTING EMOTIONAL STATE 135
- Светлана Јакимовска**
ТЕРМИНОЛОГИЈАТА КАКО НАУКА И ТЕРМИНОЛОШКАТА РАБОТА
Svetlana Jakimovska
TERMINOLOGY SCIENCE AND TERMINOLOGY WORK 143

Даринка Маролова

ДИДАКТИЧКИ ПРИСТАП КОН ТОЛКУВАЊЕТО НА СИНТАКСИЧКАТА
ПОВЕЌЕЗНАЧНОСТ

Darinka Marolova

DIDACTIC APPROACH TO INTERPRETING THE SYNTACTIC AMBIGUITY 153

МЕТОДИКА

Емилија Петрова Ѓорѓева

УЛОГАТА НА ДИРЕКТОРОТ ВО МОТИВИРАЊЕТО ЗА
ПРИФАЌАЊЕ ПРОМЕНИ ВО УЧИЛИШТЕТО

Emilija Petrova Gorgeva

THE ROLE OF THE PRINCIPAL IN THE MOTIVATION FOR
ACCEPTING CHANGES IN SCHOOL 161

Нина Даскаловска, Билјана Ивановска

ВАЖНОСТА НА ИНТЕРАКЦИЈАТА ВО НАСТАВАТА ПО СТРАНСКИ ЈАЗИЦИ

Nina Daskalovska, Biljana Ivanovska

THE IMPORTANCE OF INTERACTION IN FOREIGN LANGUAGE LEARNING 169

Марија Емилија Кукубајска, Билјана Алексова Даневска

БИОЕТИКА, МУЛТИКУЛТУРА, МУЛТИЛИНГВАЛНОСТ И
АКВИЗИЦИЈА НА СТРАНСКИ ЈАЗИК

Marija Emilija Kukubajska, Biljana Aleksova Danevska

BIOETHICS, MULTI-CULTURE, MULTI-LINGUAL ENVIRONMENT
AND FOREIGN LANGUAGE ACQUISITION 183

Марија Тодорова

МНОГУЈАЗИЧНА МЕТОДИКА

Marija Todorova

MULTILINGUAL METHODOLOGY 195

Катерина Сусинова, Нина Даскаловска

УПОТРЕБАТА НА СТРАТЕГИИ ЗА УЧЕЊЕ ЈАЗИК КАЈ УЧЕНИЦИ
ВО ОСНОВНО И СРЕДНО ОБРАЗОВАНИЕ

Katerina Susinova, Nina Daskalovska

THE USE OF LANGUAGE LEARNING STRATEGIES BY PRIMARY
AND SECONDARY SCHOOL EFL LEARNERS 203

Марија Дончева, Нина Даскаловска

УЛОГАТА НА ЛИТЕРАТУРАТА ВО ИЗУЧУВАЊЕТО НА АНГЛИСКИОТ ЈАЗИК
И НЕЈЗИНОТО ВЛИЈАНИЕ ВРЗ ЈАЗИЧНИТЕ КОМПЕТЕНЦИИ НА УЧЕНИКОТ

Marija Donceva, Nina Daskalovska

THE ROLE OF LITERATURE IN LEARNING ENGLISH AND ITS EFFECTS ON
LEARNERS' LINGUISTIC COMPETENCE 213

Прегледен труд
Review paper

МЕЃУКУЛТУРНИ ИСТРАЖУВАЊА НА ГОВОРНИТЕ ЧИНОВИ

доц. д-р Марија Кусевска¹

Апстракт: Овој труд претставува преглед на меѓукултурните истражувања на говорните чинови во Македонија. Во него се претставени контрастивните истражувања на говорните чинови за изразување барање, заблагодарување, приговарање, извинување и несогласување во македонскиот и во англискиот јазик. Посебен осврт се дава на принципите кои можат да доведат до различно обликување на говорните чинови и употреба на различни комуникациски стратегии во јазиците, воопшто, и посебно во македонскиот и во англискиот јазик. Со оглед на говорните чинови коишто се разгледуваат, како клучни се наведуваат перцепцијата на ситуацијата, перцепцијата на општествените фактори, сфаќањето за лицето и видовите учтивост. Од овие фактори зависат директноста во изразувањето и изборот на јазичните средства во комуникацијата.

Клучни зборови: *меѓукултурна комуникација, говорни чинови, комуникациски стратегии, лице, учтивост, директно/индиректно изразување*

CROSS-CULTURAL STUDIES OF SPEECH ACTS

Marija Kusevska²

Abstract: This paper reviews cross-cultural research on speech acts in Macedonia. Research on five speech acts is presented: requesting, thanking, complaining, apologising, and expressing disagreement in English and Macedonian. In particular, the paper addresses the general as well as the language specific principles which bring about differences in shaping speech acts. The following key principles are listed for the above speech acts: perception of the situation on the scale of offensiveness, perception of social

---

¹⁾ Филолошки факултет, Универзитет „Гоце Делчев“, Штип

²⁾ Faculty of Philology, University “Goce Delcev” Stip

factors, and the cultural understanding of face and politeness. These factors influence the degree of directness and the choice of linguistic means used in actual communication.

Key words: *cross-cultural communication, speech acts, communication strategies, face, politeness, directness/indirectness*

1. Вовед

Еден од проблемите во меѓукултурната комуникација најчесто произлегува од организацијата на дискурсот, комуникациските стратегии и јазичните средства употребени во говорните чинови. Припадниците на една културна заедница ги формулираат своите искази според одредени принципи кои се развиле во таа култура и кои ги отсликуваат нејзините сфаќања, верувања и вредности, како и организацијата во општеството, концептот за себе и за другите, односите во групата и надвор од неа и сл. Во ова излагање ќе разгледаме некои елементи кои можат да доведат до пречки при комуникацијата меѓу припадници на различни култури и ќе дадеме преглед на меѓукултурните истражувања на говорните чинови во светот и кај нас.

Мотивацијата за меѓукултурните истражувања на говорните чинови е поттикната од различни аспекти. Некои автори се обидуваат да докажат дека принципите според кои се организираат говорните чинови се универзални, други дека не се. Така, Кјонг-Ае (Kyong-Ae, 2011) смета дека емпириските истражувања на учтивоста карактеристични за определени култури (Blum-Kulka, 1982; Ide, Hill, Carnes, Ogino, & Kawasaki, 1992; Marti, 2006 и др.) покажуваат дека концептот за учтивост и за степенот на учтивост не се еднакви во сите култури, па различната перцепција на учтивоста може да доведе до недоразбирање и конфликт во меѓукултурната комуникација. Притоа посебно се истакнува дека во некои култури, како азиските, африканските, јужноамериканските и културите од јужна Европа, односот меѓу луѓето е многу важен, па однесувањето на поединецот се определува според мислењето и однесувањето на другите вклучени во комуникацијата, а не според тоа како индивидуата се гледа себеси.

Најобеман проект во рамките на меѓукултурните истражувања на говорните чинови секако претставува *Проектот за меѓукултурното реализирање на говорните чинови (CCSARP)* на Блум-Кулка, Хаус и Каспер (Blum-Kulka, House, & Kasper, 1989). Целта на овој проект била да ги спореди начините на реализација на говорните чинови за изразување

барање и извинување во седум јазици: австралиски англиски, американски англиски, британски англиски, канадски француски, дански, германски и еврејски.

Со овој проект беа поставени рамките на опишување на реализацијата на говорните чинови на изразување барање и извинување. Ова истражување обрнало големо внимание на директното, т.е. индиректното реализирање на овие говорни чинови и на нивната модификација. Како што наведуваат Блум-Кулка и Олштајн (Blum-Kulka & Olshtain, 1984), поставувањето заедничка рамка за истражувањето на овие говорни чинови им овозможило на истражувачите да го откријат универзалното во нивната реализација, но и да ги опишат меѓукултурните разлики.

Овој проект поттикнал низа други истражувања и во областа на прагматиката на меѓујазикот. Бројни се истражувањата насочени кон начините на кои изучувачите на странски/втор јазик ги обликуваат говорните чинови во Ј2. Притоа нивните говорни чинови се споредувале со говорните чинови на родените говорители на Ј2, како и со мајчиниот јазик на изучувачите. Ваквите споредби овозможуваат да се види со кои проблеми се соочуваат изучувачите при изразувањето на говорните чинови во јазикот-цел и дали и колку нивниот мајчин јазик влијае врз тоа. По горенаведениот проект следеле други компаративни проучувања на изразувањето барање (Blum-Kulka, House & Kasper 1989; Weizman, 1989), одбивање (Beebe, Takahashi, & Uliss-Weltz, 1990), приговарање (Olshtain & Weinbach, 1993; Boxer 1993; Clyne, Ball, & Neil, 1991), поканување (Wolfson, D'Amico-Reisner, & Huber, 1983), извинување (Olshta, 1989; Blum-Kulka, House and Kasper 1989; Garcia, 1989), давање комплименти (Wolfson 1983; Manes, 1983) итн. Овие проучувања во областа на прагматиката на меѓујазикот покажуваат дека дури и најкомпетентните говорители на јазикот во изразувањето на комуникативните чинови се соочуваат со прагматички неуспех во случаи кога не успеваат правилно да ја пренесат или добро да ја разберат илокуциската сила на исказот.

Во поглед на македонскиот јазик се направени контрастивни истражувања со англискиот јазик на говорните чинови на приговарање (Kusevska, 1997), изразување барање (Трајкова, 2007), заблагодарување (Нешковска, 2008), несогласување (Кусевска, 2012) и извинување (Смичковска, 2013).

2. Влијанието на културата при изборот на стратегиите

Кои стратегии говорителите ќе ги изберат за формулирање на говорните чинови зависи од нивната културна припадност. Во продолжение ќе дадеме преглед на некои од овие фактори.

2.1. Перцепција на ситуацијата

Една од причините за разликите во формулирањето на говорните чинови може да биде перцепцијата на говорителот за ситуацијата, што може да биде пресудно за изборот на стратегијата. Така, Кусевска (Kusevska, 1997) наведува дека во низата ситуации коишто таа ги испитува во поглед на реализацијата на говорниот чин на приговарање, за македонските говорители првите три најтешки прекршоци се неправилно оценување на тестот од страна на професорот, правење долги паузи за време на работното време од страна на колегите и премолчување за оштетување направено на колата позајмена од пријател. За американските говорители, пак, најтешки прекршоци претставуваат одењето преку ред, заборавањето да се врати тетратката позајмена од колегата и послужување со храната на цимерот од фрижидерот без прашање. Ваквата разлика покажува дека македонските говорители најмногу се повредени кога се работи за нешто коешто според нивната перцепција не е чесно, без разлика на растојанието меѓу соговорниците. За американските говорители тоа е непочитување на правото на индивидуата и повредата на личната сопственост.

Во оваа смисла, Трајкова (2007: 92) ја поврзува перцепцијата на говорителот за дадената ситуација и директноста во изразувањето. Така, во некои од ситуациите што таа ги испитува во поглед на изразувањето барање, припадниците и на американската и на македонската култура употребиле еднакво директни стратегии. Меѓутоа, во некои ситуации, стратегиите со кои го формулирале говорниот чин се различни. Така, во ситуацијата во која говорителот бара од соговорникот да му ги замени панталоните што ги купил, Американците употребиле дури 61,9% повеќе директни барања за разлика од Македонците. Според американскиот систем муштеријата има право да бара да му се заменат панталоните, а продавачот е должен да го стори тоа, па тешкотијата која му се наметнува на продавачот е помала. Македонските говорители пак употребиле 30% повеќе директни барања во ситуациите во кои играорец бара од шефот на играорната група да му дозволи пауза од неколку дена и во која говорителот (син/ќерка) бара од таткото да го пушти нивниот омилен филм. Македонските говорители сметаат дека играорецот има право да бара такво нешто од шефот, кој треба да му го дозволи тоа, па затоа се

подиректни од американските студенти при изразување на барањето. Исто така, македонските испитаници, за разлика од американските, во поголем број сметаат дека таткото треба да изрази согласност да ја смени програмата и да го пушти филмот којшто синот/ќерката сака да го гледа. Затоа македонските испитаници изразиле директно барање во поголем процент од американските студенти.

2.2. Перцепција на општествените фактори

И различната перцепција на општествените фактори може да доведе до различно формулирање на говорните чинови. Во овој поглед, Нешковска (2008), при анализата на јазичните стратегии за експлицитно емоционално заблагодарување (СЕЕЗ) во англискиот и во македонскиот јазик ги вклучува следните параметри: статусот на соговорниците, блискоста на говорителот и неговиот соговорник, степенот на наметнување, иницијаторот на услугата и статусот на услугата.

Така, во ситуацијата за пополнување 4а (саат)³ постои поделеност на мислењето на испитаниците за тоа дали формалната или неформалната СЕЕЗ е поадекватна, што би можело да се објасни со фактот дека постојат разлики во перцепцијата на вредноста на општествениот параметар *блискост* кај македонските и кај англиските испитаници, кои се припадници на различни култури. Притоа, македонските испитаници покажале подготвеност за побрзо спуштање на нивото на формалност со недвосмислена цел да го намалат растојанието и да ја зголемат блискоста со своите соговорници. Поголемиот дел од англиските испитаници се одлучиле за формалната СЕЕЗ што може да се протолкува како настојување да се одржи постоечкото општествено растојание со соговорникот, кој му е непознат на говорителот или се само познајници.

Нешковска (2008) смета дека различната дистрибуција на формалните и неформалните СЕЕЗ во двата јазика, всушност, е импликација на различното перципирање на вредностите на поставените општествени параметри, од страна на говорителите кои се под силно влијание на своите матични култури. Така, најверојатно англиските испитаници најчесто

³) Ситуација за пополнување 4: Ве молиме прочитајте ја секоја ситуација внимателно и напишете што конкретно Вие би кажале (искрено!) кога би биле во таква ситуација, односно како би се заблагодариле за одредена услуга, комплимент, понуда итн.:

Чекате автобус. На постојката до Вас чека уште еден човек кој не го познавате. Го прашувате колку е часот.

а. (Ви кажува колку е часот)

б. (Ве погледнува со презир и не Ви одговара на прашањето)

ја користат формалната СЕЕЗ, бидејќи за нив во овие ситуации од исклучителна важност е да се одржи растојанието со соговорникот, но во исто време и да му се даде соодветно признание на соговорникот како за направената услуга така и за неговиот повисок статус.

Македонските говорители, пак, особено високи вредности му доделувале на општествениот параметар *статус*, бидејќи кога соговорниците имале ист статус ја користеа неформалната СЕЕЗ *фала*, веројатно сакајќи да демонстрираат поголема топлина и срдечност во односот со непознатиот соговорник поради неговата чесна и солидарна постапка, но кога има соговорник со различен статус во одлучувањето за тоа која СЕЕЗ е поадекватна било вклучено влијанието на општествениот параметар *блискост*. Така, испитаниците го употребувале формалното *благодарам* кога му се заблагодарувале на соговорник кого го познаваат (иако не се блиски) и од кого тие зависат во голема мера и со кого комуницираат секојдневно, сакајќи да му сигнализираат дека го почитуваат неговиот повисок статус и општественото растојание кое постои меѓу нив, а неформалното *фала* кога се обраќаа на соговорник кого што тие воопшто не го познаваат и со кого немаат постојана комуникација.

2.3. Сфаќањето за лицето и видовите учтивост

Сфаќањето за лицето е еден од водечките фактори за организација на говорот и според него се определува преферентноста на културата кон позитивната или негативната учтивост. Англоамериканската култура ја почитува независноста на луѓето и избегнува какво било наметнување и со тоа покажува преферентност кон негативната учтивост. На единките се гледа како на слободни индивидуи кои имаат право на свое мислење, верување и сл. Македонската култура повеќе ги вреднува солидарноста и пријателството, покажувајќи преферентност кон позитивната учтивост. Оттука, таа развила стратегии на инволвираност и блискост.

Една од хипотезите (хипотеза 4) која Смичковска (2012) ја поставува во својата анализа на реализацијата на говорниот чин извинување во англискиот и во македонскиот јазик е дека во употребата на извинувањата во македонскиот јазик преовладува позитивната учтивост, а во англискиот негативната. Таа наведува низа примери како поткрепа на својот став. Така, во шестата ситуација која ја истражува (Возач удира со автомобилот во друг автомобил на семафор) македонските испитаници многу повеќе употребиле изрази за смирување на соговорникот, односно искажување грижа за заштита на позитивното лице на соговорникот. Во седмата ситуација (Колега позајмува лаптоп од друг колега и случајно

го оштетува), тие повеќе го истакнале немањето намера и употребиле многу повеќе изрази на засраменост, карактеристично за културите со позитивна учтивост. Општо земено, говорните чиновници на извинување откриваат повеќе работа на лицето во правец на создавање топлина, лична ангажираност и сл. Смичковска истакнува дека искажувањето чувства спаѓа во рамките на позитивната учтивост и заклучува дека тука постои малку поголема зачестеност во македонскиот дел.

И поголемата употреба на императивот во македонските говорници чиновници на извинување ги објаснува како карактеристика на културите со позитивна учтивост. Притоа го прифаќа мислењето на Вјежбицка дека директноста на императивот во културите со позитивна учтивост значи поголема срдечност, додека „во англоамериканската култура не се очекува човек да биде [толку] отворен, затоа што во оваа култура е важно да се признае сечие право на независност и лична автономија“ (Wierzbicka 1985: 90, во Смичковска, 2012).

Дека во македонскиот јазик преовладува позитивната учтивост укажува и најчестата потстратегија во рамките на изразите за извинување, молбата за простување (барањето прошка) и поголемата употреба на стратегиите за прифаќање на одговорноста, самокритика, немање намера, изразите за лична засраменост и намалувањето на грешката (тежината на прекршокот). Македонските испитаници покажале повеќе карактеристики на позитивната учтивост и во рамките на засилувањето, преку поголемиот број повторувања и комбинирање на изразите за извинување, како и преку поголемата употреба на извиците со кои ги искажувале своите емоции.

Австралиските испитаници, пак, во истражувањето на Смичковска (2012) се во поголема мера насочени кон почитување на правото на соговорниците да не бидат попречувани во своите дејства. Австралиските испитаници покажале дека ги следат општествените норми, но внимаваат со преголема емотивност да не го загрозат лицето на соговорникот. Кај нив се забележува и минимална употреба на стратегијата намалување на грешката (тежината на прекршокот), која не е карактеристична за културите со негативна учтивост. И потстратегијата искажување жалење како доминантна во суштина е насочена кон говорителот и не влегува во просторот на соговорникот, додека стратегијата соговорникот е во право подразбира признавање на правото на соговорникот да не биде попречуван во своите дејства и да му биде дадено соодветно извинување.

И анализата на говорниот чин на несогласување (Кусевска, 2012) укажува дека македонската култура покажува преферентност кон позитивната, а американската култура кон негативната учтивост.

Анализата на говорните чинови на несогласување во англискиот корпус покажа дека англиските говорители покажуваат преферентност кон директното несогласување со ублажување. Заради ваквата преферентност, англискиот јазик развил голем број јазични средства коишто им се на располагање на говорителите за ублажување на нивните искази. И зголемената употреба на модалните глаголи за изразување обврска и неопходност се објаснува како резултат на новите развојни правци во општеството: „Новото општество коешто сè повеќе ги вреднува, макар на изглед, еднаквоста на моќ, и неформалноста доведуваат до појава на лингвистички карактеристики кои го обликуваат говорниот јазик, неформалниот дискурс и демократизацијата на писмениот и на говорниот јазик, при што се избегнува употребата на маркери кои звучат авторитетно“, Хинкел (Hinkel, 2009).

Македонските говорители многу поретко ги користат средствата за ублажување. Она по што македонските говорители посегнуваат за да го ублажат несогласувањето е употребата на личното име и на честичката *бе*. Тие создаваат рамка на блискост, инволвираност и пријателство. Нив Танен и Какава (Tannen & Kakava, 1992) ги нарекуваат маркери на солидарност.

3. Заклучок

Сите култури имаат свои средства за формулирање на говорните чинови. Но во различни култури односот кон дадената ситуација е различен, па и средствата употребени за нејзино изразување се различни. Не можеме да сметаме дека средствата коишто се прагматички соодветни во една култура ќе бидат соодветни и во друга. И очекувањата на соговорниците за начинот на кој треба да се одвива конверзацијата зависат од нивната културна припадност. Во тој круг на меѓукултурна комуникација доаѓа до судири и недоразбирања. Подигнувањето на свесноста за принципите врз коишто се заснова комуникацијата, воопшто, и посебно за различни култури, може да придонесе за намалување на напнатоста и зголемување на флексибилност при комуникацијата на припадници на различни култури.

Користена литература

На кирилица

- Кусевска, М. (2012). *Меѓукултурна прагматика. Несогласување во усната комуникација: англиски и македонски*. Скопје: Академски печат.
- Нешковска, С. (2008). Јазичните стратегии за експлицитно емоционално заблагодарување „благодарам“ и „фала“ во македонскиот јазик споредено со „thank you“ и „thanks“ во англискиот јазик. *Магистерски труд одбранет на Филолошки факултет „Блаже Конески“, Универзитет „Св. Кирил и Методиј“, Скопје, Република Македонија*.
- Смичковска, Ф. (2013). Јазични стратегии за изразување „извинувања“ во македонскиот и во англискиот јазик. *Магистерски труд одбранет на Филолошки факултет „Блаже Конески“, Универзитет „Св. Кирил и Методиј“, Скопје, Република Македонија*.
- Трајкова, З. (2007). Стратегии на изразување „барања“ во англискиот и во македонскиот јазик. *Магистерски труд одбранет на Филолошки факултет „Блаже Конески“, Универзитет „Св. Кирил и Методиј“, Скопје, Република Македонија*.

На латиница

- Beebe, L. M., Takahashi, T., & Uliss-Weltz, R. (1990). Pragmatic transfer in ESL refusals. In R. Scarcella, E. Anderson, & S. D. Krashen, *On the development of communicative competence in a second language* (pp. 55-73). New York: Newbury House.
- Blum-Kulka, S. (1982). Learning to say what you mean in a second language: A study of speech act performance of learners of hebrew as a second language. *Applied Linguistics* 3, 29-59.
- Blum-Kulka, S., & Olshtain, E. (1984). Requests and apologies: A cross-cultural study of speech act realisation patterns (CCSARP). *Applied Linguistics, Vol. 5, No. 3*, 196-213.
- Blum-Kulka, S., House, J., & Kasper, G. (1989). *Cross-cultural pragmatics: Requests and apologies*. Norwood: Ablex Publishing Corporation.
- Boxer, D. (1993). *Complaining and commiserating*. New York: Peter Lang Publishing.
- Clyne, M., Ball, M., & Neil, D. (1991). Intercultural communication at work in Australia: Complaints and apologies in turns. *Multilingua* 10, 251-273.
- Garcia, C. (1989). Apologising in English: Politeness strategies used by native and non-native speakers. *Multilingua* 8, 3-20.
- Hinkel, E. (2009). The effects of essay topics on modal verb uses in L1 and L2 academic writing. *Journal of Pragmatics* 41, 667-683.

- Ide, S., Hill, B., Carnes, Y. M., Ogino, T., & Kawasaki, A. (1992). An empirical study of American English and Japanese. In R. Watts, S. Ide, & K. Ehlich, *Politeness in language: Studies in its history, theory and practise* (pp. 281-297). Berlin: Mouton de Gruyter.
- Kusevska, M. (1997). *Speech acts: The act of complaining in English and Macedonian*. Tempe, AZ, USA: Arizona State University.
- Kyong-Ae, Y. (2011). Culture-specific concepts of politeness: Indirectness and politeness in English, Hebrew and Korean requests. *Intercultural Pragmatics* 8-3, 385-409.
- Manes, J. (1983). Compliments: A mirror of cultural values. In N. Wolfson, & E. Judd, *Sociolinguistics and language acquisition*. Rowley: Newbury House.
- Marti, L. (2006). Indirectness and politeness in Turkish-German bilingual and Turkish monolingual requests. *Journal of Pragmatics* 38, 1836-1869.
- Olshtain, E. (1989). Apologies across languages. In S. Blum-Kulka, J. House, & G. Kasper, *Cross-cultural pragmatics: Requests and apologies* (pp. 155-173). Norwood: Ablex Publishing Corporation.
- Olshtain, E., & Weinbach, L. (1993). *Interlanguage pragmatics*. Oxford: Oxford University Press.
- Tannen, D., & Kakava, C. (1992). Power and solidarity in Modern Greek conversation: Disagreeing to agree. *Journal of Modern Greek Studies* 10.
- Weisman, E. (1989). Requestive hints. In S. Blum-Kulka, J. House, & G. Kasper, *Cross-cultural pragmatics: Requests and apologies* (pp. 71-95). Norwood: Ablex publishing Corporation.
- Wierzbicka, A. (1985). Different cultures, different languages, different speech acts. *Journal of Pragmatics* 9, 145-178.
- Wolfson, N. (1983). An empirically based analysis of complimenting in American English. In N. Wolfson, & E. Judd, *Sociolinguistics and Language Acquisition* (pp. 82-96). Rowley: Newbury House.
- Wolfson, N., D'Amico-Reisner, L., & Huber, L. (1983). How to arrange for social commitments in American English: The invitation. In N. Wolfson, & E. Judd, *Sociolinguistics and language acquisition* (pp. 116-128). Rowley: Newbury House.